

Kateřina Hlavičková

Fuatul 2014

Téma bakalářské práce:

ŽIVOT VE SLUMECH A JEHO HUMANIZACE

Téma textové části:

SLUM A JEHO TVÁŘ V URBANISMU MĚSTA

SLUM A JEHO TVÁŘ V URBANISMU MĚSTA

Ve spojitosti s problematikou městských slumů, která je pro většinu neprobádaným územím, mě napadá spousta otázek. Nutnost nalézt odpovědi je důležitá v rámci celého dalšího navrhování města, jeho růstu a vztahu s okolím. Musíme řešit město jako celek a vyhnout se vyčleňování „problematických“ čtvrtí, u kterých není snadné najít urbanistické řešení. Slumy z městského prostředí nemůžeme vynechat, právě naopak. Stávající chudinské čtvrti se neustále rozrůstají ruku v ruce se vznikem nových.

Hned na úvod můžeme nahlédnout do minulosti. Slumy začaly vznikat v době velkého boomu průmyslové revoluce tedy v 19. a na počátku 20. století. Nárůst byl tak obrovský, že se stal běžnou součástí rychle rostoucích měst. Dnes chudinské čtvrti nalezneme nejen v městských oblastech rozvojových a zaostalých částí světa, ale také ve vyspělých ekonomikách, kam se velké množství přistěhovalců stěhuje za prací a lepšími podmínkami pro život. Imigranti nebývají velmi často akceptováni společností kvůli odlišnostem kulturním, sociálním nebo etnickým a jsou téměř vždy vyčleněni ze společenského života dané země. Tím se pro ně samozřejmě redukuje možné příležitosti a naděje na lepší život se pak stává neplnohodnotným. Těmto lidem většinou bývá přidělen přívlastek „problémoví“ nebo „jiní“ a nezbývá jim nic jiného než se uzavřít do komunit koncentrovaných na malé ploše. Vytvoří se tak množství chudinských a slumových čtvrtí.

Vraťme se tedy do doby, kdy se objevil první slum. Vznikl v New Yorku v roce 1825 a nesl název „Five Points“. „Five Points“ bývalo jezero s názvem Collect. Kolem roku 1700 bylo jezero obklopené budovami jatek a koželužen, které vyprazdňovaly svůj odpad přímo do jezera, které se časem proměnilo s páchnoucí žumpou. Od roku 1800 bylo zcela zaplněno a vysušeno a tak na této ploše mohl vzniknout první slum na světě. Slum „Five Points“ byl postupně obsazen osvobozenými otroky, pak irskými a italskými emigranty a poté i čínskými přistěhovalci. Takto nekontrolovatelné místo plné špinavých a temných ulic lemovaných ubikacemi pro bydlení se brzy stalo sídlem pro bary a bordely. Násilí, zločin a vraždy zde byly samozřejmostí. Politici a společenská elita diskutovali, jak naložit s tímto problémem, ale setkali se s posměchem. „Five Points“ vyvolal diskuse o dostupnosti bydlení a odstranění chudinských čtvrtí. Dnes je tato oblast transformována do okolí „Little Italy“ a „Chinatown“ v New Yorku. [1]

Dnes můžeme v rozvojových zemích pozorovat téměř totožný trend jako byl v případě průmyslové revoluce v 19. století. Způsob chování slumu, jeho prvky i jeho postavení v urbanistickém prostředí. Zásadní rozdíl je ale v tom, že rozvinuté země by už měly vědět, jakým způsobem se problém může řešit. V dnešních slumech však veškerý růst probíhá několikanásobně rychleji a proto by měl být zásah okamžitý. Najít však rychlé, adekvátní a efektivní řešení je i v dnešním rozvinutém světě oříšek. Zatím se problémem zabývají pouze neziskové organizace a mimo ně vzniká pár iniciovaných projektů pro architekty v rámci několika soutěží. Jejich realizaci však většinou brání vládní zřízení, finance, korupce a další vyvstávající okolnosti. Přitom efektivní řešení může přinést jen spolupracující skupina profesí zapojená do procesu utváření města.

Staneme se jednou planetou slumů?

To, co nejvíce ovlivňuje růst a utváření města nebo typologii budov a prostředí, jsou instituce, které donutily stát přijmout deregulaci a decentralizaci národní ekonomiky. Hlavní činitel je Světová banka (WB = OSN, IBRD, IDA), která ovlivňuje investice do lidského rozvoje, životního prostředí a dokonce i soukromý sektor. Do procesu je zapojen taky Mezinárodní peněžní fond (IMF), který usnadňuje mezinárodní měnovou spolupráci, podporuje stabilitu směnných kurzů a prostřednictvím půjček napomáhá státům, jež zažívají hospodářské potíže. Výše zmíněné snížilo zodpovědnost státu pro sociální blahobyt. Je tedy jasné, že jsme všichni součástí systému, jenž můžeme jen těžce měnit. Pomoci městu zbavit se slumů je v rukou vyšších orgánů. Zde už to není jen otázka financí.

Jaký má tedy takové místo vliv na město?

Městské čtvrti, kde se chudá populace na začátku vzniku industriálních měst vyskytovala, bývaly součástí průmyslové části města – většinou periferie a suburbie (evokuje okraj společnosti). Nikdy tam ale nežilo tolik lidí jako je tomu dnes. Největší populace obyvatel slumu je v tzv. „megaměstech“ rozvojových zemí. Někdy svým zalidněním dokonce přesahuje jednu třetinu místních obyvatel. [2] „Megaměsta“ se svým uspořádáním a hlavně velikostí naprosto liší od tradičních měst. Minimální velikost se podle definic uvádí 5, 8 nebo 10 milionů obyvatel. Tento fakt v posledních letech vede k intenzivnímu zkoumání geografickou unií a vytváření urbanistických koncepcí. Důvodem, proč se zabývat jejich vznikem a růstem, je obrovské kvantum žijících obyvatel podléhajících systému dané země, který je křehký a snadno napadnutelný. Ve velkém měřítku může znamenat značná rizika v rámci různých havárií, přírodních katastrof, epidemií či jakýchkoliv útoků. Od poloviny 20. století už není počet těchto velkoměst omezen jen na vyspělé země. Nově industrializované země se s problémem rychlého nárůstu, co do počtu obyvatel tak i do své velikosti, potýkají také. A to stále ve větším a větším měřítku. V roce 2003 existovalo ve světě 39 megaměst s více než 5 miliony obyvateli, z toho 16 supermegaměst s více než 10 miliony obyvateli (Tokio, Peking, Šanghaj, NY, L.A. atd.). Dnes se supermegaměsty mimo jiné staly i Dillí, Bombaj, Kalkata, Karáčí nebo Dháka. V současné době žije v megaměstech asi 400 milionů lidí, z toho 250 milionů v rozvojových zemích. V roce 2015 má v megaměstech žít už více než 600 milionů lidí. [3] Konkrétně v Dháce je rychlost urbanistické změny +50, což znamená počet lidí, kteří se zde přistěhují každou hodinu (2015).

Jak vidíme slum?

Často se stává, že bohaté městské části urbanistického jádra sousedí s nejhorším slumem. Tento obrovský kontrast způsobuje naše nadhodnocení situace a vidíme slum jako neúnosné podmínky pro život. Kdyby ale byly tyto podmínky tak neúnosné, bydlel by tam snad někdo? Zděšení, které v nás takové místo vyvolává, u většiny zapříčiní zavírání očí nad tímto stavem. U dalších se můžeme setkat s naprostým nezájmem, čímž vzniká určitá nesoudržnost ve společnosti a dochází k následnému vrstvení, kdy se jedna vrstva snaží

separovat od druhé, aby tím regulovala svůj blahobyt, o který nechce přijít. Specifická etnika jsou další komplikací ve znovu-rozvrstvení obyvatel. Tím, že jsou chudí separováni a vyčleněni ze společnosti a společenského dění kvůli nedostatku financí, jim dává i menší příležitosti tento stav změnit. Dostáváme se tak do nekonečného kruhu.

Jak zapadá slum do urbanismu města?

Expanzní části jsou v Dháce viditelné skrze celé městské centrum a její periferii. Okupuje rohy ulic, veškeré chodníky, stejně tak i okrajové a nevyužívané zóny v rezidenčních a komerčních sousedstvích. Migranti způsobují další změnu složení společnosti. Chudí, ve vidině lepšího výdělků, se ve velkém stěhují do měst, zatím co u bohatých to má opačný efekt. Bohatí zase utíkají z ruchu velkoměst na jejich okraj, kde si zřizují své rezidence a do města jen dojíždějí. Postupně se v moderních metropolích tento dualismus vytrácí a rozvíjí se v tzv. „exopolis“ („ex“ značí růst vnějšku města). Exopolis je tedy odlišná od typů měst, která z minulosti známe. Tím získává na svém významu v rámci dalších zkoumání a experimentů. Přináší to určité změny. Nárůst chudinských čtvrtí rostoucích většinou neorganizovaně, vytváří nový městský prostor. Ten je stále více nespoutaný a přenastavují se celková měřítka.

Do jaké míry se slum odlišuje nebo vyčleňuje z městského prostředí?

Žijeme ve světě, kde skoro jeden člověk ze šesti je obyvatel slumu a tento počet se zvyšuje. Problémy asociované s městskou chudobou a nerovností jsou pravděpodobně formovány místní a globální politikou více než dříve. Jediným přínosným řešením je globální a nadnárodní přeměnit v regionální a místní. Globální a nadnárodní politiky se totiž zaměřují spíše na marketingové strategie a ekonomické růsty, které přináší sice vyšší životní standardy, ale neakceptuje přirozenost bytí. V tomto případě je stát (globálně propojený) důležitější než samostatná jednotka člověka. Paradoxně je člověk ten, který stát utváří. Nové cesty k budování regionálních měřítek jsou možné jen díky nevládnímu zdroji a různým neziskovým organizacím nepodléhajícím státním a elitním institucím.

Přináší jiné výhody pro jeho obyvatele než řízená městská struktura?

Role architektury v utváření společnosti a důležitosti zapojování každé bytosti do formování živoucího prostředí přináší podmínky pro kvalitní rozvoj. Ve slumu vidíme spíše jen jeho nevýhody. Jeho výhody jsou ale stejně důležité. Je to neuvěřitelná flexibilita okamžitě se přizpůsobit okolnímu prostředí, vlastní organizace a multifunkčnost, která naplňuje potřeby obyvatel, malý ekologický dopad, nízké životní náklady a co je nejdůležitější – sociální soudržnost v rámci komunity. Ta se z našeho života ve velkoměstech, megaměstech a supermegaměstech naprosto vytratila. Z naprostého přehlčení už nejsme schopni sdílet a navazovat kontakty. Slum je ještě místo, kde si všímají přirozené krásy každodenního života.

Citát závěrem

Světla tvarují svět a stanovují aktivitu lidí. Denní světlo je sdíleno všemi. To ovšem neplatí pro umělé osvětlení – základní potřebu potřebuje asi 1,6 milionů lidí. (O.Eliasson)

Domov ve velkomeste - jako mozne misto uniku pro cloveka - v sobe zachova vzdy vice komplexnejsich socialnich, kulturnich a demografickych struktur. (J. Morrison)

Zdroje

http://en.wikipedia.org/wiki/Five_Points_Manhattan [1]

ENDLESS CITY [2]

<http://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=457> [3]

Common ground – Architectoic Biennale 2012 [4]